

Ермінако

Науковий щоквартальник
№1 (17) (січень-березень)
Том 2

Київ-Миколаїв
2017

УДК [327 : 94] (73+479.24) «2001/2002»

ПОЛІТИКА США ЩОДО АЗЕРБАЙДЖАНУ У ПЕРШІ РОКИ ПРЕЗИДЕНТСТВА ДЖ. БУША (2001-2002 рр.)

Ігор Кривошея, Людмила Якименко

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Україна, 20300, Черкаська область, Умань, вул. Садова, 2.
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Події 11 вересня 2001 р. можна вважати початком чергового, але відмінного від попередніх етапу зовнішньої політики США у Каспійському регіоні взагалі та в Азербайджані зокрема. Наприкінці 2001 – у 2002 рр. тут склалася принципово нова, змодельована американцями геополітична ситуація, яка дозволяла у найкоротші терміни, із мінімальними затратами досягнути тих результатів, про які попередники Дж. Буша-молодшого на посаді президента могли лише мріяти. Мова йшла про диверсифікацію джерел енергоносіїв, забезпечення їхнього безперешкодного постачання на зовнішній ринок, контроль над транспортними комунікаціями, створення нових структур економічних зв'язків, вплив на вирішення питання щодо правового статусу Каспійського моря, розміщення військових баз в Азербайджані й інших каспійських і середньоазійських республіках і т.д.

Так, в американській пресі від квітня до листопада 2001 р. щораз частіше почали з'являтися статті, у котрих новій адміністрації Президента США фахівці радили менше зважати на негативні прогнози Саудівської Аравії, котра належала до країн ОПЕК, стосовно обсягів вуглеводнів на Каспії, і «слід приділити найпильнішу увагу спорудженню нафтопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан, який дозволить обійти територію Росії й Ірану, а також забезпечить джерело постачання нафти, недоступне для щупалець ОПЕК» [1]. Потрібно також зважити, що події 11 вересня 2001 р. також збільшили інтерес Білого дому до Азербайджану як до плацдарму з котрого можна наносити удари по терористам Афганістану.

Питання щодо того, чи прислухався Дж. Буш-мол. до цих порад і яких нових рис набули американсько-азербайджанські відносини у період його президентства, ставали об'єктом дослідження таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як К. Гаджієва, С. Жильцова, Ф. Рзаєва, О. Смирнова, А. Шайхулліна, Л. Якименко, М. Ширяєва й інших. Однак вони у своїй більшості розглядали

спектр проблем, пов'язаний із проникненням та укріпленням позицій Вашингтона у регіоні до подій 2001 р., або лише опосередковано про них згадували. Саме тому маємо на меті розглянути й проаналізувати зовнішньополітичні кроки Білого дому як щодо Азербайджану, так і щодо інших закавказьких і середньоазійських республік у сув'язі з антитерористичними заходами адміністрації Дж. Буша-мол. на Близькому Сході, що якраз і дозволило йому укріпити свої позиції на політичному олімпі.

Він прийшов до влади у США у 2000 р., перемігши у передвиборчій гонці кандидата від Демократичної партії А. Гора та став сорок третім президентом наймогутнішої країни світу – Сполучених Штатів Америки. Офіційне визнання цього факту більше нагадувало політичну мелодраму у режимі он-лайн, кульмінацією котрої стали події у Флориді.

Кондоліза Райс, майбутній державний секретар США, у спогадах не без гумору, приправленого містичними забобонами, згадує про оголошення результатів виборів, за котрим вона разом із родиною та друзями Дж. Буша спостерігала у готелі «Фор Сізенс»: «Мічиган, Іллінойс, Пенсільванія та Флорида проголосували не на нашу користь» [2]. Почувши це, вона запропонувала Д. Буш помінятися місцями, як це робили вболівальники спортивних ігор, аби улюблена команда перемогла, «і магічним чином компанія NBC повідомила, що ми перемогли у штаті Джорджія» [3]. На екрані навіть з'явився надпис: «Джордж Буш – сорок третій президент США» [4]. Журналісти NBC у гонитві за сенсацією, не дочекавшись остаточного підрахунку голосів, також оголосили главою держави, правда, А. Гора, згодом – Дж. Буша-мол., а через деякий час глобальна новинна телемережа вибачилася та повідомила, що результати невідомі. Останнє слово залишалося за Флоридою.

Перерахунок голосів припинили і призначили розгляд справи на понеділок, 11 грудня за постановою Верховного Суду п'ятьма голосами проти чотирьох. На думку К. Райс, це

означало, що більшість суддів вирішили на користь Дж. Буша, визнавши його переможцем на виборах у штаті Флорида [5].

Пані Райс не помилилася: із мінімальною перевагою Дж. Буш таки випередив свого конкурента і став переможцем президентського марафону, проте ці скандальні події розкололи американське суспільство, поставивши під сумнів легітимність влади новообраного глави держави. Однак уже менше ніж через рік моніторинги громадської думки та різноманітні соціологічні опитування показали, що Дж. Буш-мол. користується підтримкою переважної більшості населення країни. Отже, відбулася консолідація американців перед обличчям серйозної загрози, уособленням якої став міжнародний тероризм на чолі з Б. Ладеном, а конкретніше – події 11 вересня 2001 р.

Руйнування Всесвітнього торгового центру у США терористами-смертниками, що захопили кілька літаків, перетворило Дж. Буша з сумнівного політика, якому важко давалися публічні промови, на харизматичного рятівника нації. Терористичні акти та боротьба з «Аль-Каїдою» допомогли його адміністрації вирішити два надзвичайно складних завдання у внутрішній і зовнішній політиці. У внутрішній – об'єднати суспільство перед зовнішньою небезпекою, у зовнішній – активізувати свою діяльність у всіх регіонах світу, у тому числі й у Каспійському, обумовлюючи це потребою боротися як із самими терористами, так і з тими, хто їх фінансує.

Якщо 90-ті рр. ХХ ст. були витрачені Сполученими Штатами на укріплення позицій на Каспії взагалі та в Азербайджані як одній із провідних держав регіону – зокрема, то події кінця 2001 – початку 2002 р. визначили основні політики Вашингтона тут на наступні десятиріччя [6].

Ще за президента Дж. Буша-старшого Азербайджан розглядався як республіка, котра у тюркському світі й у стратегії поширення турецького пантюркізму посідала мало чи не найважливіше місце, бо мала тісні контакти з Туреччиною, певний вплив на Туркменію, Казахстан, народи Північного Кавказу, але при цьому перебувала у конфронтації з сусідами – Вірменією, Іраном, Росією. Починаючи з 1993 р., з приходом до влади у США Б. Клінтона, а в Азербайджані – Г. Алієва політичне становище республіки змінилося на краще. Її нафтові ресурси, готовність до діалогу з Заходом, особливо із США, імпонували Білому домові. Після того, як Каспійський регіон

почав розглядатися американцями як зона стратегічно важливих інтересів, вони звернули увагу на нову, динамічну, геополітичну категоріальну державну одиницю Закавказзя – на Азербайджан.

Уже перші кроки нової адміністрації Дж. Буша-мол. показали, що США не тільки не мають наміру відмовлятися від ролі лідера у регіоні, але і прагнуть посилити тут свій вплив. Індикатором цього можна вважати позицію американських ЗМІ, котрі в один голос заявляли про необхідність «Сполученим Штатам розвивати ділові відносини з Азербайджаном і Казахстаном, навіть не зважаючи на те, що це держави з переважаючим мусульманським населенням, адже релігія у них відділена від держави. Крім того, ці країни, особливо Азербайджан, проводять послідовну проамериканську зовнішню політику». Однак журналісти, наприклад, «Уолл-стріт джорнел» традиційно нагадували аудиторії, що у вказаних країнах «ще багато належить зробити для зміцнення демократії та правопорядку і поліпшення становища у сфері прав людини» [7]. До речі, цей важіль впливу – недотримання прав людини і, як наслідок, санкції – Білий дім до сьогодні ефективно використовує щодо Баку, як тільки там намагаються робити кроки, неузгоджені або невігідні Вашингтону.

Антитерористичні заходи Білого дому на Близькому Сході у великій мірі сприяли реалізації амбітних задумів стосовно домінування у регіоні. Якщо до 11 вересня проникнення й укріплення на Каспії американців відбувалося шляхом налагодження дипломатичних відносин, за активного використання приватного капіталу та супроводжувалося відмовою від військового втручання, то після вересневих подій в американській стратегії почали домінувати якраз військова складова та залучення саме державних структур, які взяли на себе ініціативу з реалізації американської стратегії у регіоні [8].

По суті, Вашингтон задіяв нові підходи, форми співпраці, впливу, тиску, для того, аби його багатоаспектна політика, розрахована на десятиліття, досягла своєї цілі: забезпечити безперешкодну доставку каспійських вуглеводнів на зовнішні ринки, пустити мультимедальні комунікації в обхід Росії, вивести з гри Китай, розташувати військові бази у республіках регіону, щоб мати змогу у перспективі наносити превентивні удари по Іраку, Ірану чи по інших «ворогах демократії», котрі посягали б на могутність США.

Не зайвим буде сказати, що країни регіону в

окресленій геополітичній ситуації не залишилися лише пасивним об'єктом активної, а подекуди – агресивної зовнішньополітичної діяльності Білого дому. Якщо Вашингтон, зі свого боку, намагався залучити якомога більшу кількість союзників у боротьбі зі світовим тероризмом, щоб створити ілюзію всесвітнього хрестового походу проти «Талібану», то закавказькі та центральноазійські республіки СНД підтримали американську операцію відплати, маючи на меті заробити на цьому політичні, фінансові й економічні дивіденди. І їм це вдалося.

Для ударів по афганським талібам США у Закавказзі та Центральній Азії потрібен був плацдарм, що змушувало їх іти на поступки навіть тим країнам регіону, щодо яких діяли обмеження та санкції. За інформацією газети «USA Today», у Вашингтоні на той момент обговорювалося питання стосовно відміни ембарго на поставки зброї у двадцять сім країн [9].

У цьому списку мало чи не на першому місці значився Азербайджан, над котрим тяжіла сумнозвісна поправка № 907 (1992) до «Акту на підтримку свободи», що забороняла надавати урядову фінансову допомогу Баку доти, допоки не будуть вирішені азербайджансько-вірменські протиріччя в усіх своїх проявах (блокада Нагірного Карабаху та Вірменії Азербайджаном, перешкоджання зі сторони Азербайджану надходженню гуманітарної допомоги вірменським і карабаським біженцям, порушення прав і свобод військовополонених в азербайджанських в'язницях і т.д.).

Цю поправку можна порівняти з забралом, що припинило потужний американський фінансовий потік, котрий пробивав собі русло у напрямку перспективної економіки закавказької республіки. Від її дії особливо потерпав Азербайджан, що потребував грошової підтримки могутнього заокеанського партнера, а тому зовнішньополітичним відомством республіки, дипломатичним корпусом та особисто лідером країни Г. Алієвим протягом майже десятиліття було зроблено чимало спроб, аби 907-е доповнення таки було анульоване. Натомість американський Конгрес, зазнаючи серйозного впливу вірменської діаспори, так званого вірменського лобі, відмовлявся задовольнити клопотання азербайджанської сторони й азербайджанських лобістів у законодавчому органі США.

Деякі зрушення спостерігалися у 1996 – на початку 1997 рр. У січні 1996 р. Конгрес США з ініціативи конгресмена від Демократичної

партії Ч. Уїлсона прийняв поправку, котра дозволяла американському президентові на власний розсуд збільшити допомогу Азербайджану, незважаючи на наявність 907-го доповнення, якщо він дійде висновку, що у цьому є потреба, а та допомога, яка надходить від неурядових організацій, замала для вирішення економічних проблем країн [10].

У наступному 1997 р. Конгресом також були внесені зміни до поправки, згідно з якими уряд Сполучених Штатів міг виділяти кошти Азербайджану на гуманітарні потреби, на розвиток демократії, на попередження створення зброї масового знищення та по лінії Агентства з торгівлі та розвитку. Через два роки, у 1999 р. надано дозвіл на реалізацію у республіці програми Експортно-імпортного банку та корпорації зі страхування зарубіжних інвестицій. У свою чергу Азербайджан прийняв закон «Про розподіл продукції», що мав велике значення для американських капіталовкладень у нафтогазову та гірничодобувну галузі [11].

Хоча у 1997-2000 рр. Білий дім активно допомагав офіційному Баку у військовій галузі через своїх союзників по Північноатлантичному альянсу, усупереч обмеженням, накладеним поправкою, сюди також надходили кошти від неурядових організацій, однак Азербайджан оперував цифрами, котрі, як вважалося, свідчили про дискримінаційну суть 907-го доповнення. Так, у рамках «Акту на підтримку свободи» протягом десяти років США надали допомогу Вірменії у розмірі 1,6 млрд. доларів, а Азербайджану лише на суму у 600 млн. доларів. Саме тому азербайджанська сторона не задовольнялася «поправками до поправки», а наполягала на її відміні.

Після подій 11 вересня 2001 р. у Баку з'явилася реальна можливість припинити дію 907-го доповнення. Ще у квітні 2001 р. президенти АР та США зустрілися у Вашингтоні у Білому домі. Тепло вітаючи Гейдара Алієва, Джордж Буш зазначив, що дуже радий цій зустрічі та передав йому привітання та добрі побажання Джорджа Буша-старшого, підкресливши, що він, як і його батько, захоплюється безумовним лідерством, сміливістю, широким світоглядом і рідкісним ораторським талантом Гейдара Алієва.

Високо оцінивши безпосереднє значення великих американських нафтових компаній у розробці та транспортуванні на світовий ринок вуглеводневих ресурсів Каспію, Дж. Буш висловив Г. Алієву вдячність за створення сприятливих умов в Азербайджані для цих компаній. Президент США підкреслив готов-

ність очолюваного ним уряду розширювати американсько-азербайджанські відносини стратегічного партнерства в усіх напрямках.

У відповідь Г.Алієв зупинився на перспективах реалізації проекту експортного трубопроводу Баку – Тбілісі – Джейхан, але при цьому нагадав, що 907-а поправка перешкоджає розвитку відносин між країнами та наполягав на необхідності її ліквідації. Дж.Буш висловив готовність очолюваного ним уряду цьому сприяти [12].

Майже одразу стало відомо, що адміністрація Дж.Буша виступила з ініціативою надати допомогу у розмірі 600 млн. доларів Азербайджану, Пакистану й афганській опозиції. Цей економічний пакет був частиною планів Вашингтона щодо фінансової підтримки антитерористичної коаліції. Відповідний законопроект було підготовлено С.Браунбеком. Важливою складовою вказаного документа було те, що конгресмен пропонував узагалі відмінити дію поправки до «Акта на підтримку свободи» [13].

Це рішення визначалося військово-політичними реаліями, що склалися у системі міжнародних відносин у регіоні й узагалі в американсько-азербайджанських відносинах. Після того, як Баку увійшло до лав антитерористичної коаліції, відкрило свій повітряний простір для військових літаків США та НАТО, що боролися проти афганських талібів, виникла реальна потреба у розширенні військової співпраці між двома країнами.

Як наслідок, у середині листопада 2001 р. Узгоджувальна комісія Сенату та Палати представників вищого законодавчого органу США прийняла рішення про тимчасове призупинення 907-ї поправки. Остаточний вердикт законодавців був прийнятий під жорстким тиском адміністрації Дж.Буша, котра аргументувала свою позицію необхідністю домогтися більш активного залучення Баку до операції проти терористів. Разом із тим у цьому документі вказувалося на те, що надану допомогу Азербайджан не міг використати проти Вірменії, вірменських общин на Кавказі та з метою перешкоджання мирному врегулюванню нагірно-карабаського конфлікту [14]. Вірменія при цьому отримала відкупне у сумі 94,3 млн. доларів, які американці пообіцяли Єревану на 2002 р. у вигляді фінансової допомоги.

Такі серйозні зрушення в американсько-азербайджанських відносинах знайшли вдячний відгук у Баку. Міністр закордонних справ АР В.Гулієв запевнив, що Азербайджан долучився до антитерористичної боротьби не з ме-

тою отримання якихось вигод. Він висловив сподівання, що Президент США таки підпише відповідний документ щодо відміни 907-ї поправки і це відкриє широкі можливості для співпраці у галузі безпеки [15].

Узгоджувальна комісія надала главі держави право призупинити дію доповнення до 31 грудня 2002 р. Надалі президент міг це зробити без узгодження з Сенатом і Конгресом. Дж.Буш прийняв рішення скористатися цим правом протягом 2002-2004 рр. У його указах наголошувалося на необхідності посилити безпеку кордонів Азербайджану для збільшення ефективності антитерористичної коаліції [16]. Погоджувальна комісія Сенату та палати представників вищого законодавчого органу США прийняла рішення про тимчасове скасування поправки «Акта на підтримку свободи».

Крім того зусилля Білого дому були спрямовані на економічну інтеграцію та військово-політичну переорієнтацію Азербайджану й узагалі країн Каспійського регіону на співпрацю зі Сполученими Штатами з метою збільшення комерційних можливостей для американських компаній, розширення своєї присутності у тих країнах, котрі навіть опосередковано могли впливати на ситуацію у регіоні [17], вирішення регіональних конфліктів на умовах, нав'язаних Вашингтоном, здійснення контролю і над видобутком, і над транспортування каспійських вуглеводнів і, звичайно що, створення надійного плацдарму та низки військово-стратегічних натівських баз, щоб тримати на прицілі Близький і Середній Схід, а також Росію.

Для досягнення поставленої мети американці, як завжди, збільшили асигнування в економіки Закавказьких країн, поставивши їх у кредитну залежність, або ж зробили такі пропозиції, від яких ті відмовитися не могли. Так, Киргизія отримала позику від МВФ у розмірі 90 млн. доларів [18], хоча вже на початку 2002 р. прем'єр-міністр цієї республіки назвав цифру зовнішнього боргу – 1,5 млрд. доларів. Це фактично означало, що держава потрапила у лихварську залежність і було створено всі умови для управління нею ззовні. Наприклад, Киргизія не мала права розміщувати на своїй території військові бази інших держав, адже була учасницею Договору про колективну безпеку, однак це не завадило парламенту країни дати згоду на використання американцями аеродрому «Манас» [19].

Узбекистан отримав 80 млн. доларів на модернізацію та реконструкцію інфраструктури,

так чи інакше пов'язаної з діяльністю воєнної бази «Ханабад», де склалися американські гвинтокрили та джипи. Більше того, у бюджет США було закладено сотні мільйонів доларів, які планувалося спрямувати на технічне переоснащення узбецьких баз [20].

Таджикистан також отримав гарні прибутки від обслуговування американських літаків на своїх військово-повітряних базах та аеродромі у Кулябі і від надання повітряного коридору для натівської авіації: за кожний виліт-посадку таджики мали від 4 до 7 тис. доларів [21], а це суттєво поповнило бюджет країни.

Таким чином, атаки терористів 11 вересня 2001 р. зумовили незворотні геополітичні зрушення у системі міжнародних відносин і вплинули на зовнішню політику Білого дому у стратегічно важливих регіонах світу, у тому числі й у Каспійському. Адміністрація новобраного президента Дж.Буша (2000), позиції котрого всередині країни були досить хиткими, після вересневих подій скористалася ситуацією, щоб очолити та використати у своїх національних інтересах боротьбу з тероризмом. У реалізації зовнішньополітичної лінії щодо каспійських республік, а особливо щодо Азербайджану, Білий дім, хоча і продовжив шлях, накресленим попередником Дж.Буша-мол. – Б.Клінтоном, однак застосовував для цього іншу тактику й інші методи.

Так, до 2001 р. Вашингтон надавав перевагу численним перемовинам для вирішення важливих питань, зайняв позицію військового невтручання, діяв через неурядові організації та приватний капітал. Починаючи з 2001 р., американці збільшили позики закавказьким і середньоазійським країнам як для здійснення модернізації військово-промислового комплексу з метою подальшого використання їхніх баз для своїх військових контингентів, так і для збільшення кредитної залежності республік. Американські бази з'явилися ж саме там, де планувалося проходження стратегічно важливих нафто- і газогонів в обхід Росії, зокрема Баку – Джейхан, Центральна Азія – узбережжя Аравійського моря, аби надавати військову підтримку американським нафтовим

компаніям у Каспійському регіоні.

Крім того, Вашингтон відмінив або призупинив дію санкцій щодо країн-союзниць. Насамперед мова йшла про тимчасове анулювання 907-ї статті до «Акта на підтримку свободи», яка обмежувала фінансову допомогу Азербайджану зі сторони Білого дому. А це, у свою чергу, посприяло укріпленню американсько-азербайджанських відносин і надало їм нового імпульсу, зробило стратегічними партнерами, заклавши підвалини для тіснішої співпраці у наступному десятилітті.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Стерн Л. Обзор печати от 8 ноября 2001 г. / Лио Стерн [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.golos-ameriki.ru/a/a-33-a-2001-11-08-4-1/657516.html>
2. Райс К. Незвичайні звичайні люди / Пер з англ. Г. Тарашук / К. Райс. – К.: Темпора, 2011. – С. 282.
3. Райс К. Вказ. пр. – С. 283.
4. Там само.
5. Там само.
6. Жильцов С.С. Геополитика Каспийского региона / С.С. Жильцов, И.С. Зонн, А.М. Ушков. – М.: Междунар. отношения, 2003. – С. 247.
7. Стерн Л. Указ. раб.
8. Жильцов С.С. Указ раб. – С. 251.
9. Сборов А. Небезвозмездное возмездие / А. Сборов, Г. Сысоев [Электронный ресурс] // Газета «Коммерсантъ». – 2001. – 5 октября. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/285803>
10. Шайхулліна А. Політика США щодо Азербайджану в 1993-2000 рр.: автореферат дис... к. іст. н. / Аліна Шайхулліна. – Луганськ, 2012. – С. 12.
11. Смирнов А.Н. Российская геостратегия в Закавказье. Предварительные итоги десятилетия / А.Н. Смирнов // Вестник Московского университета. Серия 18: Социология. Политология. – 2001. – № 1. – С. 32.
12. Президент Азербайджанской Республики Гейдар Алиев встретился с президентом США Джорджем Бушем – Вашингтон, 9 апреля 2001 года // Бакинский рабочий. – 2001. – 14 апреля [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lib.aliyev-heritage.org/ru/9322906.html>
13. Сборов А. Указ. раб.
14. Арманд А. Буш получил право помогать Азербайджану / Александр Арманд. – [Электронный ресурс] // Независимая газета. – 2001. – 16 ноября. – Режим доступа: http://www.ng.ru/cis/2001-11-16/5_bush.html
15. Гаджизаде А. «Отношение США к Азербайджану изменилось в лучшую сторону» / Ася Гаджизаде [Электронный ресурс] // Независимая газета. – 2001. – 6 декабря. – Режим доступа: http://www.ng.ru/cis/2001-12-06/5_change.html
16. Рзаев Ф. 907-я поправка: история и перспективы / Фариз Рзаев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ca-c.org/journal/cac-04-1999/st_21_rzayev.shtml
17. Жильцов С.С. Указ. раб. – С. 249.
18. Сборов А. Указ. раб.
19. Жильцов С.С. Указ. раб. – С. 249, 257.
20. Там само.
21. Там само.

Кривошея Ігор, Якименко Людмила *Політика США щодо Азербайджану у перші роки президентства Дж. Буша (2001-2002 рр.)*

У статті розглядається політика США щодо Каспійського регіону у період 2001-2002 рр. й особливості розвитку та трансформації американсько-азербайджанських відносин на тлі розгортання антитерористичної боротьби Вашингтона проти афганських талібів.

Ключові слова: Азербайджан, Каспійський регіон, США, Дж. Буш-молодший, тероризм, талібі

Кривошея Игорь, Якименко Людмила *Политика США по отношению к Азербайджану в первые годы президентства Дж. Буша (2001-2002 гг.)*

В статье рассматривается политика США относительно Каспийского региона в период 2001-2002 гг. и особенности развития и трансформации американо-азербайджанских отношений на фоне развертывания антитеррористической борьбы Вашингтона против афганских талибов.

Ключевые слова: Азербайджан, Каспийский регион, США, Дж. Буш-младший, терроризм, талибы

Kryvosheia Igor, Yakimenko Liudmyla *The US policy toward Azerbaidzan in the early years of the presidency by George W. Bush (2001-2002)*

The US policy on Caspian region is considered in the article and especially the development and transformation of The US – Azerbaidzan relations on the backdrop of antiterrorist fight in Washington against the Afghan Taliban deployment in the period of 2001-2002.

Washington has preferred many negotiations to address important issues, taken the position of military non-interference, acted through non-governmental organizations and private capital by 2001. Since 2001, Americans increased their borrowing to Tran-Caucasian and Central Asian countries for modernization of military-industrial complex to further using their bases for its troops and to increase credit depending republics. American bases appeared there, where the passage of strategically important oil and gas pipelines was planned by passing Russia, including the Baku – Ceyhan oil pipeline, Central Asia – the coast of the Arabian Sea to provide military support to The US oil companies in the Caspian region. In addition, Washington has canceled or suspended sanctions against Allied. First, it was the temporary cancellation of article 907 to the «Freedom Support Act» which strengthened The US – Azerbaidzan relations.

Keywords: Azerbaidzan, Caspian region, The United States of America, George W. Bush, terrorism, Taliban

Рецензенти:

Тодоров І.Я., д.і.н., професор

Шкляж Й.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 08.01.2017 р.

УДК [333.5.9 : 338.246-049.5] (477)

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКТОР У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ****Віктор Погромський, Віктор Мащенко**Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10
e-mail: pogromskiy@rambler.ru; mashchenkova@gmail.com

Налагодження, регулювання та закріплення зовнішньополітичних зв'язків є на сьогодні одним з основних завдань державотворення України, враховуючи загальну ситуацію у країні та геополітичному регіоні. Так само як стратегічне завдання євроінтеграції та вступу до Північноатлантичного альянсу (які Україна прагне реалізувати ще з часу прийняття Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р.) [1], проблеми війни та миру на теренах України, безпекові завдання не тільки України, а й загалом у регіоні. Вагомою складовою та доволі значущим фактором, який є елементом безпеки України, що впливає на її міжнародне становище загалом – є економічна складова. Питання щодо економічного фактору у міжнародній безпеці України постало не зараз, а одразу після розпаду СРСР і становлення нашої країни як незалежної держави. Варто зазначити, що визначення економічної складової у державотворчому процесі України має багату історію.

Щодо історіографії обраної теми досліджень, то тут варто зазначити, що на сучасному етапі достатньо велика кількість вітчизняних науковців вивчає безпекові аспекти зовнішньої політики України. Серед досить помітних робіт у цьому напрямку треба відзначити дослідження Л.І. Григорової-Беренди [2] в якій автор висвітлює цілий спектр зовнішньоекономічних загроз, однак без аналізу сучасного стану проблеми й історичних передумов розгортання й актуалізації загроз. Ще один український науковець О. Сагайдак робить спробу концептуального аналізу зовнішніх викликів без акцентів на економічний фактор [3]. До помітних робіт, що також були підґрунтям до синтезу запропонованої нами теми, можна віднести статтю Т.О. Луцик-Дубової [4]. Досить ґрунтовно розкрита тема передісторії формування саме економічного чинника у системі безпеки етнічних українських територій у колективній монографії М.І. Михайлуци, В.О. Погромського, І.В. Савельєвої «Україна в історії міжнародних економічних відносин (XX

– початок XXI ст.)» [5], проте у цій праці бракує матеріалів, що стосуються 2016-2017 рр. з визначенням подальшої генези економічного фактору у системі міжнародної безпеки.

Таким чином, виходячи із вищенаведеного історіографічного аналізу можна стверджувати, що запропонована авторами наукова тема досить актуальна, особливо у розрізі дослідження історії та сучасного стану економічного фактору, який є складовою частиною сучасної системи міжнародної безпеки. Виходячи з цього, було поставлено завдання проаналізувати історію становлення економічного фактору у системі міжнародної безпеки кінця XX – початку XXI ст., визначити актуальні складові економічного фактору та дослідити нормативно-правову та практико-економічну складову питання.

Зважаючи на складні обставини початку та середини 1990-х рр., Україна мала можливості у поліпшенні стану своєї економічної безпеки, доказом чого слугують такі приклади.

По-перше, це міжнародні домовленості щодо розподілу радянського спадку, на кшталт Чорноморського флоту, з якого Україна мала отримати свою частку у 50%, чого не сталося. Так, за угодою від 1995 р. Україні передавалося 18,3%, а Російській Федерації – 81,7% кораблів і суден Чорноморського флоту [6].

По-друге, це процес трансформації України на без'ядерну державу, під час якого Україна в економічній площині знову не отримала відповідної користі та як показує час не отримала і жодних безпекових преференцій [7; 8].

По-третє, залишається і на сьогодні неоднозначна політика щодо отримання певних економічних зисків у двосторонніх відносинах або співпраці у рамках регіональних об'єднань тощо. У цьому контексті слід згадати вступ України до СОТ, після якого і по сьогодні ми не маємо у повному обсязі всіх позитивів, якими оперує Світова організація торгівлі, саме через невиважену політику нашої держави у питаннях мит, квот, податків тощо.

По-четверте, дуже показовим прикладом є